

w Unii Europejskiej. W niczym to jednak nie ujmuje wagi zadania podjętego przez katowickich historyków. Poczynili bowiem interesujący wkład w uwypuklenie w nauce i nauczaniu historii znaczenia okresów suwerennego i pokojowego kształtowania polskiej państwowości. Wszak – jak stwierdzono w czasie obrad – historia pisze się nie tylko wojnami.

Natalia Jackowska

PROMNITZOWIE W DZIEJACH ŚLĄSKA I ŁUŻYC

Instytut Historii Uniwersytetu Zielonogórskiego, Urząd Miasta Żary, Towarzystwo Studiów Łużyckich oraz Polskie Towarzystwo Historyczne oddział Zielona Góra zorganizowały w dniu 22 października 2009 r. międzynarodową sesję naukową poświęconą dynastii Promnitzów. Spotkanie miało miejsce w auli Urzędu Miejskiego w Żarach, jego uczestników powitał burmistrz miasta, Roman Pogorzelec. Wyraził on zadowolenie z zainteresowania tematyką, silnie osadzoną na terenach łużyckich i w dawnym państwie stanowym rodu, Żarach. Po przemowie nastąpiła prezentacja filmu promującego miasto oraz region między Odrą, Bobrem i Nysą.

Pierwszy referat *Promnitzowie wobec modernizacji* wygłosił prof. Tomasz Jaworski (Zakład Demografii i Historii Gospodarczej, TSŁ, UZ). Referent zaakcentował gospodarczy i kulturowy wkład dynastii w rozwój Śląska i Łużyc. Rozkwit Promnitzów, panów stanowych wywodzących się z Saksonii, ojczyzny filozofów, muzyków i wynalazców, przypadł na XVI, XVII i XVIII w. Zbiegł się czasowo z doktryną kameralizmu, która umożliwiła odkrycie i spożytkowanie kapitału społecznego. T. Jaworski podkreślił politykę jednego z najbardziej znanych reprezentantów rodu, wrocławskiego biskupa Baltazara von Promnitza, orędownika tolerancji religijnej. Dynastia odnalazła się w pełni w epokach renesansu i baroku, wykorzystując specyfikę położenia geograficznego Śląska i Łużyc, sąsiedztwo saksońskich Wettynów i Słowian Europy Środkowej. Istotna była tutaj także znajomość z ówczesnymi przedstawicielami prądów religijnych i ekonomicznych: Marcinem Lutrem, pietystą Filipem Jakubem Spenerem oraz uczonym Veit L. von Seckendorffem. Poszczególne posiadłości możnowładców zilustrował cykl przezroczy.

Dr Hanna Kurowska (Zakład Demografii i Historii Gospodarczej, TSŁ, UZ) zaprezentowała *Politykę miejską w czasach Promnitzów*, koncentrując się na rządach dynastii na początku XVII w. w Gubinie. Naszkicowane przez prelegentkę czasy dotyczyły namiestnika Dolnych Łużyc, Henryka Anzelma von Promnitza, który z żelazną konsekwencją prowadził politykę pośród rajców i organizujących zamieszki rzemieślników, o czym świadczy najsurowszy wyrok, wydany na farbiarza Jakuba Wunschwitza w 1604 r.

Jolanta Skierska (Zakład Historii XVI-XVIII w., TSŁ, UZ) przedstawiła *Zarys struktury demograficznej w rodzie Promnitzów*. Referentka dokonała opisu genealogicznego rodu, tradycji nadawania imion, omówiła współczynnik narodzin, długość życia, śmiertelność oraz częstotliwość zawierania małżeństw w XVII i XVIII w.

Wystąpienie dr Moniki Drozdek (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie) poświęcone było *Sztuce ogrodowej Promnitzów*. Podczas projekcji slajdów architekt krajo-brazu wskazała na wiekopomne znaczenie zespołu pałacowego w Wersalu i inspiracje barokiem w żarskich ogrodach dynastii. Wskazała również na różnorodność stylów w omawianej sztuce

– ogród we władanej przez Promnitzów Iłowej Żagańskiej zaprojektowano w stylu secesyjnym. Jego znaczenie pozwala uzmysłwić fakt, że zielony kompleks jest pierwowzorem Ogrodu Japońskiego we Wrocławiu i łączy elementy sztuki japońskiej, koreańskiej oraz chińskiej (kolejno: harmonia elementów niebo – człowiek – ziemia, zaczerpnięta z filozofii ZEN, okrągły kształt kamieni oraz chińskie bramy księżycowe – symbol przejścia do innego wymiaru). Swoją wyjątkowość miejsce w Iłowej zawdzięcza również gajowi różaneczników.

Życie naukowe za czasów Promnitzów było tematem referatu dr Sylwii Kocioł (Gimnazjum nr 2 w Żarach, współorganizator sesji naukowej). Potwierdził on obraz rodu jako ludzi świątliwych, wspierających edukację i rozwój intelektualny na Śląsku i Łużycach, otwartych na nowinki techniczne i kulturalne. W dzieje Promnitzów wpisane zostało ufundowanie pierwszej drukarni w Nysie (rok 1555), szkolnictwo elementarne w placówkach prowadzonych przez nauczycieli katolickich i protestanckich, działalność absolwentów szkoły żarskiej: Basiliusa Fabera (opublikował *Thesaurus eruditionis scholasticæ* – pierwszy słownik łacińsko-niemiecki – 1571 r.) i nowoczesnego pedagoga i filologa klasycznego Michaela Neandera; to również w tym czasie Michael Hirschfelder skonstruował zegar (dzieło, symbol nowych czasów, ustawiono w 1585 r. w żarskim kościele głównym), nastąpił rozwój rzemiosła i nauk ścisłych. Żary rozślawili lekarz, teolog i działacz społeczny Christian Friedrich Richter, kronikarze Adam Büsser, Johann G. Worbs oraz sprowadzeni na dwór kompozytorzy G. Ph. Telemann i Erdmann Neumeister.

Rafał Szymczak (Zakład Demografii i Historii Gospodarczej UZ, TSŁ, Żary) mówił o *Zmianach klimatycznych w XVIII wieku i ich wpływie na gospodarkę Promnitzów*. Podkreślił postępujące od XIV w. ochłodzenie klimatyczne, występowanie plag insektów oraz zagrożenie żywiołem wodnym i wypływające z tych zjawisk problemy w gospodarce rolnej.

Piotr Kowalski (Zakład Demografii i Historii Gospodarczej UZ, TSŁ, Żary) przedstawił *Wpływ Promnitzów na rozwój symboliki lasu w kulturze i gospodarce mieszkańców Borów Dolnośląskich*. Warto zauważyć, że tamtejsza działalność dynastii wiąże się z osobą Baltazara Erdmanna, który w 1690 r. nabył Osiecznicę, a w 1747 r. stał się władcą Kliczkowa. Panowanie rodu w Borach (Iłowa, Trzebiel, Gozdnicza) zaowocowało powrotem do tradycji hutniczych (Abraham G. Werner wybudował pierwszy wielki piec w Ławszowej), łowieckich, rozbudową systemu melioracyjnego i rozwojem gospodarki leśnej (hodowla bażantów, psów dworskich, eksport dziczyzny). W prezentacji multimedialnej referenta nie zabrakło również ciekawostek ze świata muzyki.

Izabela Taraszcuk (Zakład Literatury Niemieckiej do XVIII w. w Instytucie Filologii Germańskiej, UZ) nakreśliła obraz Promnitzów w literaturze pięknej. Możliwością uwagę poświęcił autorzy XVII, XIX i XX w.: poeta baroku Martin Opitz, głogówecki hrabia Johann Georg III von Oppersdorff, eseista Jakob Wassermann, badacz podań Johann Georg Theodor Grässe czy kompozytor Leopold Schefer. Z różnorodnych gatunków literackich (ekloga, dramat, powieść, elegia, klechda) wyłaniają się portrety filantropów (Benigna Poliksena von Oppersdorff), dumnych władczyń (Eleonora von Promnitz) oraz naznaczonych tragicznie outsiderów (Erdmann III von Promnitz).

Dr Przemysław Szpaczyński (TSŁ, Zielona Góra) wygłosił prelekcję o *Seyfriedzie von Promnitz (1534-1597)*, który – jako władca państwa stanowego Żary-Trzebiel – dbał o gospodarczy rozwój regionu, ograniczając jednocześnie prawa rajców poprzez likwidację wyborów do rady miejskiej i bezpośrednią, osobistą elekcję urzędników.

Piotr Partyka (TSŁ, Żary) naświetlił Żary okresu poprzedzającego dziewiętnastowieczną industrializację, przedstawiając *Żarskie włókiennictwo w okresie rozkwitu gospodarki dworskiej Promnitzów*.

Agnieszka Lipińska (TŚL, Zielona Góra) dokonała *Oceny polityki etnicznej Promnitzów w świetle prac Frido Mětska*. Urodzony w 1916 r. w saksońskim Annabergu poeta i historyk posługiwał się językiem niemieckim i dolnołużycyckim, pozostawił wiele studiów naukowych poświęconych szeroko pojętej kulturze Serbołużyczan, Państwa Pruskiego i Brandenburgii.

Wystąpieniem o kronice Johanna Samuela Magnusa obrady naukowe zakończyła Anna Janczys (Zakład Historii Nauki i Kultury, UZ). Przedwcześnie zmarły syn pastora, historyk i twórca poezji religijnej zasłynął jako autor pieśni i mów pogrzebowych oraz wydanej pośmiertnie w 1710 r. kroniki żarskiej, przykładowo historiografii regionalnej i dworskiej. W liczącym 460 stron dziele Magnus objaśnił słowiańskie pochodzenie nazwisk szlacheckich zakończonych – nomen omen – afiksem *-nitz* lub *-itz*, opisał wojnę północną, pozytywnie ukazał postaci Baltazara i Ulricha Promnitzów – jako władców demokratycznych i elokwentnych, władających językiem polskim (Ulryk).

Podczas tegorocznej sesji naukowej miasto Żary gościło dwóch niezwykle gości, potomków dawnego rodu: Martina Dietera Promnitsa z Berlina oraz Richarda Dietricha z Arizony. Ich pradziadkowie w linii męskiej wywodzili się z Tucholi Żarskiej i byli... braćmi. Pierwszy z panów od dwudziestu lat zajmuje się genealogią oraz historią regionu. Z zebranych przez niego dotychczas materiałów powstała licząca ponad tysiąc stron kronika rodzinna. M. D. Promnitz utrzymuje kontakty z polskimi historykami i rodziną Bibersteinów. Zaangażowany jest również w społeczno-charytatywną działalność w Lubuskiem, uczy się języka polskiego i co roku stara się odwiedzić Polskę, co – z uwagi na liczne zajęcia i zainteresowania – nie zawsze mu się niestety, jak sam podkreśla, udaje. Richard Dietrich pochodzi z rodziny protestanckich duchownych i jest muzykiem bluesowym. Jego rodzina, rozproszona po USA, zamieszkuje stany Iowa, Kalifornia, Minnesota i region Wybrzeża Wschodniego. Podczas wywiadu zwrócił uwagę na zbliżone brzmienie nazw *Iowa* i *Iłowa*, otwierając w żartobliwy sposób perspektywę badań etymologiczno-historycznych. W 2010 r. Richard Dietrich planuje wraz z chórem wizytę w Żarach z okazji 750-lecia nadania praw miejskich. Obydwaj panowie, dumni ze swoich słowiańskich i niemieckich korzeni, wyrazili radość z możliwości uczestnictwa w żarskiej sesji, pielęgnowania kontaktów rodzinnych oraz zawiązujących się przyjaźni.

Na zakończenie Ireneusz Brzeziński w Urzędzie Miasta Żary podziękował wszystkim uczestnikom, wręczając gościom i referentom upominki.

Tegoroczna konferencja pozwoliła zebrać i usystematyzować historię dynastii władającej terenami Dolnych Łużyc i Śląska. Dała możliwość konfrontacji przeszłości ze współczesną tradycją tworzoną przez potomków możnego rodu, torując nowe drogi nauce i kulturze z pełnym poszanowaniem zdobywanego przez blisko 400 lat dziedzictwa.

Piotr Kowalski, Izabela Taraszczuk

WOJENNE LOSY DZIECI A PERCEPCJA PAMIĘCI

W dniach od 5 do 7 listopada 2009 r. w Zakładzie Najnowszej Literatury Niemieckiej i Mediów Instytutu Filologii Germańskiej (Uniwersytet Zielonogórski) miała miejsce międzynarodowa konferencja *Kriegskindheiten und Erinnerungsarbeit (Przymusowe migracje z perspektywy polskich, żydowskich i niemieckich dzieci w kontekście II wojny światowej. Percepcja*